

Mēness — starp zinātņi, mītiem un avantūru

19. martā Mēness, pietuvoties Zemei, iespīdēja arī Madrides Almudenas katedrāles logos. Iepriekš tik milzīgs Mēness bijis skatāms pirms astoņpadsmit gadiem.

APFILETA FOTO

19. martā Mēness Zemei bija tik tuvu, ka, šķiet, pilnīgi precīzi atbilda dzejnieka Aleksandra Čaka kādreiz rakstītajiem vārdiem – "sēdēs uz tuvākā skursteņa malas un skatīties pavarda pelnos uz dziestošām oglēm". Par sevi, pietuvoties Zemei, Mēness atgādina regulāri – ik pēc 27 dienām, taču pēdējo reizi tik milzīgu to novēroja pirms 18 gadiem. Daudzās kultūrās mītu apvīts, mūsdienās šis nakts spīdekļis zinātnieku darba kārtībā kļuvis par vienu no aktuālākajiem Visuma objektiem.

Sāncensība izpētē turpinās

Latvijas Universitātes Astronomijas institūta direktors Ilmārs Eglītis teic, ka Mēness ir izpētīts visai pamatīgi. – *Pasaulē šobrīd lielākoties pēta Mēness reālo virsmu. Interesantākie, protams, ir tie pētījumi, kuros*

mēģina noskaidrot ūdens klātbūtni uz Mēness, – stāsta I. Eglītis. – Aktuāli ir apzināt Mēness neredzamo pusi. Tāpat arī Mēness dziļu izpēti.

Pirms diviem gadiem ASV kosmosa izpētes aģentūra NASA, skaidrojot, ka Mēness virsma ir sausāka par ikvieno tuksnesi uz Zemes, tomēr apgalvoja – ūdens uz Mēness

ir atrasts. 2009. gada septembrī ASV kosmosa pētnieki žurnālā "Science" publicēja pētījumu, kurā bija teikts, ka viena tonna Mēness virsmas varētu saturēt nepilnu litru ūdens.

"Ja ūdens molekulas ir kaut vai uz pusi tik mobilas, kā mēs uzskatām, ūdens var atrasties arī tajos Mēness

apgabalos, kas pastāvīgi atrodas ēnā un kā izpēti vēl jāatīsta," rakstīja Rodailendas Brauna universitātes planētu geologs Karls Pīterss.

Dažādas Mēness misijas lielvalstis īstenojušas jau kopš 1959. gada, un lielāko valstu valdības ik gadu savos budžetos atvēl ievērojamu summu Visuma izpētei. Kopš 1969. gada 20. jūlija, kad pirmo reizi uz Mēness kāju spēra cilvēks – amerikānis Nīls Ārmstrongs –, sāncensība Mēness apguvē kļuvusi aizvien nopietnāka.

Ķīnieši cer jau nākamgad uz Mēnesi nosūtīt savu robotu "Chang'e 3", kura

uzdevums būs līdz 2017. gadam savākt dažādus Mēness virsmas paraugus, lai vēlāk analizētu. Līdzīgi plāni nākamajā gadā ir arī indiešiem. Tikmēr Japānas kosmosa izpētes aģentūra apņēmusies līdz 2020. gadam uz Mēnesi nosūtīt savus kosmonautus, bet līdz 2030. gadam uz Zemes pavadoņa ierīkot izpētes staciju, kuru apsaimniekotu uz Mēness izvietotie Japānas zinātnieki.

Visuma izziņāšanā nesauz arī Krievija. Tās kosmosa izpētes aģentūra "Roscosmos" jau nākamgad atsāks iepriekš apturēto Mēness izpētes programmu "Luna-Glob". Arī krievi izplānojuši, ka uz Mēness varētu ierīkot savu izpētes staciju. Tiesa, atšķirībā no japāņiem tā tiktu vadīta no Zemes, un cilvēkus uz Mēness Krievija nesūtītu. Bāzes būvi "Roscosmos" cer sākt 2020. gadā, bet pabeigt 2037. gadā.

Tikmēr ekonomisko apsvērumu dēļ taupības pasākumus ASV kosmosa izpētes aģentūrai NASA noteicis ASV prezidents Baraks Obama. Pērn viņš paziņoja, ka NASA pilnībā izbeidz Mēness izpētes programmu un turpmāko Zemes pavadoņa izpēti valdība uzticēsot privātajam sektoram.

Kad Zeme klausā pavadoņa diktātam...

Pētot Mēness ietekmi uz Zemi, zinātniekiem šaubu nav – ietekme ir ļoti liela. Mēness ietekmē jūru un okeānu bēgumu un paisumu, reizēm izraisa plūdus. "Gravitācijas efekts ir tik stiprs, ka mūsu planētas garoza paisuma un bēguma dēļ ik dienas tiek staipīta," raksta zinātnes portāls "LiveScience.com". Interneta vietnes autori skaidro, ka plašie plūdi skaidrojami ar lielajām gravitācijas atšķirībām, kas novērojamas Mēnessim tobrīd tuvākajā un tālākajā Zemes puslodē.

Mēness ietekmē arī dzīvnieku uzvedību. Piemēram, ik gadus pāris nakts pēc pilnmēness īpaši aktīvi ir koraļļi. 2007. gadā publicē-

tajā pētījumā žurnālā "Science" skaidrots, ka jo sevišķi pilnmēness ietekmējot kādu koraļļu sugu, kuras latīniskais nosaukums ir *Acropora millepora*. Šiem koraļļiem esot kāds gaismas jutīgs gēns, un tas aktivizējoties pilnmēness naktīs, liekot koraļļiem vairoties krietni aktīvāk nekā citkārt.

Tāpat kāda zinātnieku grupa pērn noskaidroja, ka pilnmēness naktīs aktivāki kļūstot Azaras pūču pērtiķi, kas galvenokārt mīt Latīņamerikā. Turklāt nakts pēc pilnmēness tie parasti

Uz Mēness savs īpašums ir gandrīz tūkstotim Baltijas valstu iedzīvotāju.

aizguļoties. Savukārt jauna mēness laikā šīs pērtiķu sugas pārstāvji ilgi esot nomodā, gaidot ritu.

Noskaidrots arī, ka pilnmēness laikā plēsoņas ir mazāk aktīvas un nedodas medībās. Žurnāls "Behavioral Processes" 2006. gadā publicēja kādas zinātnieku grupas pētījumu. Pētnieki novērojuši vilku darbības pilnmēness un jauna mēness naktīs. Pēc zinātnieku secināja – pilnmēness naktīs vilki klejo krietni mazāk, iespējams, tādēļ, ka pilnmēness radītajā gaismā vilku upuriem plēsoņas ir vieglāk pamanīt.

Kam pieder Mēness?

1967. gadā Apvienoto Nāciju Organizācija pieņēma hartu "Vienošanās par Mēnesi un citiem kosmiskajiem objektiem". Tajā noteikts, ka nevienai nācijai nevar piederēt Visuma objekti. 1980. gadā amerikānis Deniss Houps, pamanījis nepilnības šajā hartā, pieteica savas pretenzijas uz Mēnesi. Proti, hartā bija teikts, ka Mēness nevar piederēt valstīm, taču tajā nebija ne vārda par privātu vai juridisku personu

īpašumtiesībām uz mītu, leģendu un zinātniskās sāncensības apvīto Zemes pavadoņa.

Tāpēc D. Houps ASV valsts iestādēm iesniedza nepieciešamos dokumentus, lai reģistrētu savas īpašumtiesības uz Mēnesi. Pēc par šādu soli viņš informēja vadošās kosmosa izpētes valstis – ASV, Ķīnu, bijušo Padomju Savienību, kā arī ANO.

Savā īpašumā iegūstot šo Visuma objektu, D. Houps pēc trim gadiem uzsāka savdabīgu biznesa projektu. Nosakot cenu trīsdesmit dolāri par vienu akru (jeb divdesmit lati par nedaudz vairāk kā četriem tūkstošiem kvadrātkilometru), D. Houps sāka izpārdot Mēnesi. Kaut arī šāds pirkums varētu šķist šaubīgs no tiesiskā viedokļa, tomēr tā nav. Mēness nepieder valstīm, un tādējādi tām nav nekāda pamata, piemēram, no Mēness īpašniekiem iekasēt nekustamā īpašuma vai zemes nodokli.

Uz Mēness savs zemes gabaliņš nu ir virknei starptautiskajā sabiedrībā zināmu cilvēku – bijušajam ASV prezidentam Bilam Clintonam, Holivudas zvaigznēm Nikolai Kidmenai, Harisonam Fordam, Tomam Krūzam un virknei citu pazīstamu personu. Vairākus zemes gabalus uz Mēness nopirkuši pasaulē pazīstamā viesnīcu tīkla "Hilton" darbinieki, iespējams, cerot, ka kādu dienu viesnīcu biznesa sekmēsies arī uz Mēness.

Popularizējot savu projektu, D. Houps sāka pārstāvēniecību atvēršanu citās valstīs. Kopš 2007. gada arī Latvijā ir Mēness vēstniecība, un tās vadītājs ir Aleksandrs Kukels, kurš vienlaikus ir Mēness vēstniecības pārstāvis visā Baltijā. – *Pašam jau sen šī joma interesē. Daudz lasīju par kosmosu, Visuma izpēti, astronomiju. Nejauši uzzināju, ka uz Mēness tiek tirgoti zemes gabali. Šķita ļoti*

interesanti, tāpēc sazinājos ar amerikāņiem, un tā pamazām nonācām līdz līgumam, pārstāvēniecībai, – stāsta A. Kukels.

Uz Mēness savs īpašums ir nepilnam tūkstotim Baltijas valstu iedzīvotāju.

– *Mums pašiem īpašumtiesību uz Mēness nav. Esam tikai pārstāvji. Cilvēkiem palīdzam noslēgt līgumus ar galveno mītni ASV, – stāsta A. Kukels. – Apmēram pieci procenti klientu zemi uz Mēness pērk kā investīciju sev, bet pārējie kā dāvanu radam, draugam vai paziņai.*

Katrai valstij vai reģionam uz Mēness ir iedalīta sava platība. Tāpēc pircējam nav lielu iespēju izvēlēties, kurā vietā uz Zemes pavadoņa viņš vēlētos iegādāties īpašumu. – *Mums ir iedalīti 22 tūkstoši zemes gabalu. Kad beigsies, protams, piešķirs vēl, – skaidro Mēness vēstniecības pārstāvis Latvijā. Viņš stāsta, ka nesen bijis projekts ar vienu Lietuvas autotirgotāju, kurš gribējis veidot savu ciematu uz Mēness, un katram mašīnas pircējam, pērkot automašīnu, tika dāvināts zemes gabals uz Mēness.*

Iespējams, ka lielvalstu piekāpība Mēness iztirgošanā ierindas iedzīvotājiem apsīks, ja uz tā tiks atrasts kaut kas vērtīgs. – *Pagaidām tas šķiet ļoti tālu. Bet, kad mums cilvēki prasa, vai ar šiem sertifikātiem, kas liecina par viņu īpašumtiesībām uz Mēness, viņus kādu dienu "nepasūtīs bekot", atbildam – bez papīriem jūs "pasūtīs" vēl tālāk, – secina A. Kukels. **MV***

SAGATAVOJIS
JĀNIS KRĒKIS